

СУЧАСНІ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНІ ТЕХНОЛОГІЇ

**Монографія
за загальною редакцією проф. Ю. Д. Бойчука**

**MODERN HEALTHCARE-SAVING TECHNOLOGIES
monograph edited by prof. Yu. D. Boychuk**

**Міністерство освіти і науки України
Харківський національний педагогічний
університет імені Г. С. Сковороди**

*Присвячується до 80-річчя від
дня народження
одного з фундаторів вітчизняної дефектологічної науки
доктора педагогічних наук, професора,
дійсного члена НАПН України,
заслуженого працівника народної освіти України
Бондаря Віталія Івановича*

СУЧАСНІ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНІ ТЕХНОЛОГІЇ

**Монографія
за загальною редакцією проф. Ю. Д. Бойчука**

Харків – «Оригінал» – 2018

Рецензенти:

Бондар В. І. – доктор педагогічних наук, професор, академік НАПН України, заслужений працівник народної освіти України, професор кафедри спеціальної, інклюзивної і здоров'язбережувальної освіти Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди;

Гольцев А. М. – доктор медичних наук, професор, академік НАН України, лауреат Державної премії України в галузі науки і техніки, заслужений дія науки і техніки України, директор Інституту проблем кріобіології та кріомедицини НАН України;

Гончаренко М. С. – доктор біологічних наук, професор кафедри валеології Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна, голова Всеукраїнської громадської організації «Українська асоціація валеологів»

Затверджено до друку Вченою Радою Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди, протокол № 5 від 26 червня 2018 р.

The monograph considers modern health-saving technologies used for the restoration, strengthening and health development. The theoretical and practical aspects of health-saving technologies application are highlighted, namely: medical, physical-recreational, pedagogical, correctional-developmental ones.

The monograph is intended for scientists, teachers of higher educational establishments, students, postgraduate students, teachers of schools of different types and a wide range of readers who are interested in modern issues of healthcare.

С 91 **Сучасні здоров'язбережувальні технології : монографія / за загальною редакцією проф. Ю. Д. Бойчука.** – Харків : Оригінал, 2018. – 724 с.

ISBN 978-966-649-130-8.

У монографії розглянуто сучасні здоров'язбережувальні технології, які використовуються для відновлення, зміцнення та розвитку здоров'я. Висвітлено теоретичні й практичні аспекти застосування здоров'язбережувальних технологій, а саме: медичних, фізкультурно-рекреаційних, педагогічних, корекційно-розвиткових.

Для викладачів закладів вищої освіти, студентів, аспірантів, учителів шкіл різного типу та широкого кола науковців, які цікавляться сучасними питаннями здоров'язбереження.

УДК 613+37.011.33:613

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	13
АКАДЕМІКУ ВІТАЛІЮ ІВАНОВИЧУ БОНДАРЮ – 80 РОКІВ!!!	15
РОЗДІЛ І. ЗАГАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖЕННЯ	
Здоров'я як соціальна цінність (Ісакова О. І.)	✓
Здоров'я нації як ключова категорія національної безпеки держави: сучасний стан проблеми (Кочур Н. І., Товкун Л. П.)	
Здоров'я: норма, відхилення та вади розвитку (Заморський І. І., Хмара Т. В., Ризничук М. О., Сарафинюк Л. А., Бойчук О. М., Бамбуляк А. В.)	
Проблема ставлення до здоров'я у психологічній науці: теоретико-методологічний аспект (Бацилева О. В., Пузь І. В., Гресько І. М.)	
Практика саногенного мислення як технологія збереження професійного здоров'я особистості (Дмитренко І. П., Сергієнко М. Ю., Колокот Н. Г., Нерянов К. Ю.)	
Теоретичні засади впровадження здоров'язбережувальних технологій у системі післядипломної педагогічної освіти (Горяня Л. Г.)	
Самоактуалізація як технологія збереження психічного здоров'я особистості (Михайленко Л. М.)	
«Професійне вигорання». Технології збереження професійного здоров'я (Косман А. А.)	
Професійна стійкість як інтегративний компонент саногенного потенціалу особистості (Варіна Г. Б.)	
Розвиток емоційного інтелекту особистості як технологія збереження професійного здоров'я фахівця (Візір В. А., Макуріна Г. І., Сюсюка В. Г., Пащенко І. В.)	
Розробка методичних підходів щодо попередження виникнення синдрому професійного вигорання спеціалістів фармації як наслідку специфіки трудового процесу (Толочко В. М., Зарічкова М. В.)	
Теоретико-методичні аспекти дослідження лояльності спеціалістів фармації до аптечних закладів України в рамках адаптивного управління персоналом (Толочко В. М., Артюх Т. О.)	
Психологічні аспекти професійного вигорання серед медичних працівників – погляд на проблему (Андрейчин С. М., Бількевич Н. А., Ганьбергер І. І., Руда М. М., Кавецька Н. А.)	
Обґрунтування інформаційної системи управління якістю підготовки медичних фахівців на додипломному етапі у розрізі парадигми здоров'язбереження (Сельський П. Р.)	
Профілактика і преодолення синдрому «професійного вигорання» у лікарів анестезіологів (Мальцева Л. О., Саланжій А. М.)	
Дослідження психологічних умов актуалізації адаптаційного потенціалу студентів шляхом створення здоров'язберігаючого освітнього простору (Шевченко С. В.)	
Професійна підготовка майбутніх фахівців соціальної галузі до профілактики дезадаптації учнів (Костіна В. В.)	
Сучасні уявлення про порушення стану органів та тканин порожнини рота у дітей і фактори, що їх визначають (Гевкалюк Н. О., Пудяк В. Є., Пинда М. Я.)	
Стан стресочутливих систем та рівень молекулярних ушкоджень у хворих на ожиріння (Вильфушинська Г. І., Горин О. І., Руснак Н. І.)	

І сьогодні В. І. Бондар визначає нові стратегічні напрями спеціальної педагогіки, ставить нові цілі і завдання, які успішно розв'язує разом з колективом талановитих вчених Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди.

За досягнення в розвитку теорії і практики спеціальної педагогіки, підготовку висококваліфікованих кадрів для потреб вищої дефектологічної освіти академіка В. І. Бондаря високо оцінила держава. Він заслужений працівник народної освіти України, Відмінник освіти України, нагороджений Почесними грамотами Верховної Ради України, МОН України, АПН України та присвоєно звання Почесного професора Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка й Донбаського державного педагогічного університету.

Що не менш важливо – це визнання Віталія Івановича як незаперечно яскравого і потужного фундатора української дефектологічної науки та безумовна повага до людських і професійних якостей з боку всієї педагогічної громади України, його ім'я закарбовано у багатьох енциклопедичних виданнях. Теоретичні розробки в галузі спеціальної педагогіки і психології, хоча ще не до кінця осмислені та освоєні у тій глибинній суті, яка в них закладена, не залишаються поза уваги громадськості, дають поштовх інтелектуальній енергії освітянського загалу України для їх упровадження в педагогічну практику

Щиро вітаємо дорогого Віталія Івановича з ювілеєм і бажаємо міцного здоров'я, невичерпної енергії, творчої наснаги, нових здобутків у справі, якій він присвятив усе своє життя.

ЗДОРОВ'Я ЯК СОЦІАЛЬНА ЦІННІСТЬ

(Ісакова О. І.)

Людство з кожною сходинкою свого розвитку стає більш монолітним, цільним організмом, що підтверджується процесом глобалізації. Посилюється взаємозалежність суспільства і індивіда, в тому числі і в плані здоров'я. Реалізація людьми суспільних інтересів, виконання соціальних завдань багато в чому визначається станом їх індивідуального здоров'я. У свою чергу, стан здоров'я індивідів безпосередньо залежить від того, наскільки здорово саме суспільство. Така взаємозалежність дозволяє говорити про здоров'я не тільки як про вітальний, але і як про соціальний феномен. У силу того, що здоров'я має таке значення, яке обумовлює всі сторони життєдіяльності як суспільства, так і індивіда (від самого біологічного існування до переваг в задоволенні духовних потреб), то можна розглядати здоров'я як універсальну і найвищу цінність.

Актуальність цієї проблеми на загальнолюдському рівні зростає в силу того, що ми стаємо свідками появи і наростання так званих глобальних проблем людства, негативні наслідки яких неминуче пов'язані з порушенням здоров'я людини в планетарному масштабі. Це пов'язано не тільки з техногенними впливами на природу і погіршенням екологічної ситуації. Проблеми здоров'я та виживання людства не можуть розглядатися поза зв'язком з негативними тенденціями і деформаціями суспільного розвитку. Локальні війни і військово-політичні конфлікти, сепаратизм, тероризм, наркоторгівля неминуче пов'язані зі злочинами проти життя і здоров'я людини. У низці випадків вони носять вже загрозливий людству характер. Звідси зрозуміла занепокоєність пошуком практичних заходів їх вирішення. При цьому з усією очевидністю постає завдання вироблення єдиної, здатної до практичної реалізації громадської стратегії і тактики вирішення цього насущного питання. Недооцінка такого завдання і недостатня вивченість пов'язаних з нею проблем без перебільшення ставить людство на грань життя і смерті.

Сучасний рівень розвитку цивілізації, з одного боку, ставить під загрозу існування людини як біологічного виду, а з іншого - актуалізує проблему здоров'я в різних аспектах - медичному, екологічному, соціальному, політичному, економічному, духовному.

За своєю соціально-ціннісною сутністю, здоров'я - це універсальне благо, яке виступає одночасно і як абсолютна (як позачасова і поза просторова), і як відносна (як умова життя) цінність.

У науковій літературі панує розуміння здоров'я як відсутність хвороб. З феноменологічної точки зору це пояснюється тим, що досвід переживання здоров'я дан нам не спочатку, а вдруге. Він опосередковується первинним

досвідом нездужання, болю, недуги, слабкості, а саме здоров'я сприймається як порятунком від цих негативних відчуттів.

Представляється можливим визначити здоров'я не просто як відсутність хвороб, а як потенційну і реальну сукупність можливостей людини, які реалізуються в конкретних умовах без втрат в адаптації до життєвого середовища, як таку гармонійну сукупність фізичного, духовного і соціального стану людини, в якій втрати в адаптації до середовища у фізичному відношенні можуть бути компенсовані духовними і соціальними його складовими [3, с. 125].

Сутність здоров'я може бути представлена як частина сукупності суспільних відносин, що детермінується медико-біологічними факторами стану організму людини, яка знаходиться в певному соціокультурному середовищі. Причому, це така частина, яка в деяких, але суттєвих аспектах визначає ціле.

Перш за все, аксіологічний аналіз здоров'я передбачає з'ясування його ціннісну суть, структуру та роль в «життєвому світі» людини. Носіями здоров'я, а отже і суб'єктами ціннісного ставлення можуть виступати окремі особистості, соціальні групи, суспільство в цілому. В цьому відношенні розрізняються індивідуальне здоров'я, соціумне (здоров'я колективу, соціальної спільності, етносу, релігійної конфесії, професійної або вікової групи і т.д.) і планетарне (загальнолюдське) здоров'я.

За своїм змістом цінність здоров'я індивіда виражається у відношенні суб'єкта здоров'я до свого стану, в значимості заходів можливого здійснення своєї діяльності без втрат в ступені своєї соціалізації, без погіршення свого фізичного і духовного стану. Разом з відношенням людини до здоров'я вибудовується система його ціннісних орієнтацій, уподобань, цілей, без яких людське існування втрачає сенс. Здоров'я соціальної групи (суспільства) - це значимість для неї міри реалізації можливостей людей, її складових. Тобто, тільки в здоровому суспільстві гармонійно може формуватися фізичне, психічне та духовне здоров'я індивідів, а наявність здорових людей забезпечує достатній рівень здоров'я суспільства в економічній, соціально-політичній і духовній сферах.

За своєю структурою здоров'я як цінність включає два основних компоненти. Об'єктивний компонент - це сукупність можливостей, які можуть бути реалізовані при наявності повноцінного здоров'я. Це може бути статусна роль в суспільстві, професія, рід занять, тривалість життя тощо. Суб'єктивний компонент здоров'я як цінності - це відношення суб'єкта до свого здоров'я, що виражається в перевагах, ціннісних орієнтаціях, мотивації в поведінці по відношенню до здоров'я [4, с.48].

Здоров'я включає три основні елементи - фізичний, духовний і соціальний. Здоров'я як цінність за фізичними параметрами є значення біологічних показників стану людини для його життєдіяльності. Духовне здоров'я в аксіологічному контексті показує значення ідеальних феноменів, що дозволяють людині бути повноправним членом суспільства. Соціальне здоров'я висловлює значення соціальних зв'язків, місце і роль людини у

вирішенні соціальних завдань, ступінь участі людини в рішенні суспільних інтересів.

У різні історичні епохи розвитку людства роль цих елементів варіювалася. Якщо в первісному племені домінуючим показником здоров'я виступала фізична складова, в епоху середньовіччя - духовна, то в сучасних умовах на перший план виходить соціальна складова як визначальний фактор здоров'я і людини, і соціуму.

Посилення соціальної складової здоров'я підтверджується процесом соціалізації, тим, що людина все більше і більше включається в систему соціальних зв'язків, а тому будь-які зміни в соціальному середовищі позначаються (позитивно або негативно) на його здоров'я. Більш того, основними причинами (прямими або непрямими) сучасних хвороб виступають саме соціальні чинники, наприклад такі, як екологічні проблеми, стрес, як наслідок соціальних потрясінь [6, с. 234].

Соціальність здоров'я проявляється, принаймні, на двох рівнях: на особистісному рівні - як соціальні екзогенні причини, що впливають на можливості людини реалізувати свій потенціал без нанесення собі шкоди на соціумному рівні - як соціальні ендогенні характеристики життєдіяльності суспільства (етносу, конфесії, професійної групи і т.д.), які виражають його стан в економічній, політичній, правовій, моральній та інших сферах.

Важливою аксіологічною характеристикою здоров'я є його критерії. Очевидно, що в різних культурах ці критерії можуть бути різними, але існують загальноприйняті показники, якими оперує ВООЗ. До них належать: тривалість життя, рівень смертності, травматизму, ефективність системи охорони здоров'я, кількість інвалідів, розвиненість фарміндустрії, розвиток медичної науки та інші.

Будь-які цінності мають соціальну складову вже в силу того, що є властивістю предмета або явища мати значення для людей в культурному, суспільному або особистому відносинах. Однак роль і місце тих чи інших цінностей в життєдіяльності людини і функціонування суспільства змінюється в силу зміни потреб та інтересів особистості, зміни цивілізаційних викликів, форми пануючих відносин, рівня цивілізованості суспільства та інших чинників.

На загальнолюдському рівні абсолютно новий вимір набуває в сучасному світі проблема збереження здоров'я людини як біопсихосоціальної істоти. По-перше, варварське ставлення населення планети до середовища свого проживання породжує екологічні та техногенні загрози, що можуть привести до створення неприйнятних для життя людини умов.

По-друге, виникла реальна небезпека руйнування тієї біогенетичної основи, яка є передумовою індивідуального, буття людини і формування його особистості, основи, з якої в процесі соціалізації з'єднуються різноманітні програми соціальної поведінки і ціннісні орієнтації, що зберігаються і виробляються в культурі. Ця загроза виникає, перш за все, як наслідок неконтрольованих експериментів над людиною, генної інженерії.

По-третє, цивілізація значно продовжила термін людського життя розвинула медицину, що дозволяє лікувати багато хвороб. Разом з тим во послабила дію природного відбору. Виникла небезпека різкого погіршення генофонду людства. Більш того, існує стійка тенденція посилення орієнтації людей на цінності штучного середовища проживання на шкоду вартості природно-життєвим.

По-четверте, сучасний техногенний світ вимагає включення людини усе зростаюче різноманіття соціальних структур, що пов'язане з гігантськими навантаженнями на психіку, стресами, що руйнують його здоров'я. Так само небезпечні перспективи маніпуляцій над свідомістю і психікою людини шляхом впливу на них засобами масової інформації.

По-п'яте, в розвинених країнах світового співтовариства проявляється динаміка зростання витрат на потреби охорони здоров'я. Банкіри економісти зараз відкрито і прямо визнають важливість здоров'я не тільки людської цінності, але і як економічного ресурсу. У доповіді Світового банку викладається прийнята в даний час методика кількісної оцінки потенціалу населення в різних країнах. Така оцінка виходить на основі трьох індексів, що характеризують рівень життя населення, його освіченість і тривалість життя. При цьому індекс середньої тривалості життя населення, одержуваний на основі статистики смертності, виступає як характеристика здоров'я населення відповідної країни. Ця досить груба характеристика дозволяє, проте, бачити наскільки ефективно витрачаються кошти, вкладені в охорону здоров'я.

По-шосте, останнім часом загрозливого характеру набуває посилення маніпуляцій комерційно орієнтованої фарміндустрії. Виготовлення контрафактних ліків, формування штучної потреби в фармпрепаратах, брехливість реклами, обман споживачів в ім'я одержання надприбутку негативно позначається на здоров'я населення.

По-сьоме, до світової тенденції слід віднести збільшення інтенсивності злочинів проти життя і здоров'я людей, яка виражається, перш за все, в посиленні міжетнічних і міжконфесійних конфліктів, терористичної діяльності екстремістських сил [10, с. 168].

Слід зазначити, що не всі ці тенденції характерні для сучасної України. Зокрема, специфічним для нашої дійсності є зниження витрат на охорону здоров'я, різка диференціація населення за можливостями користування медичними послугами, неготовність більшості населення до переходу на комерційну систему надання медичної допомоги та інші.

Головним критерієм здоров'я суспільства виступає ступінь його турботи про здоров'я своїх членів. За цим критерієм Україна знижує свої показники, що є наслідком ослаблення соціальної спрямованості політики держави, зменшення витрат на охорону здоров'я, майнової диференціації населення інших соціокультурних чинників, роль яких значно зростає в порівнянні з природними факторами.

Однією з головних завдань існування суспільства є підвищення адаптивності його членів до середовища і умов проживання. Ефект цілісності суспільства як системи - це незвідність всієї системи до простої суми її

частин. Цей же принцип закладений в системно-структурному підході до людини як цілісного об'єкту. Ідея цілісності життя об'єктивно підводить до розуміння того, що природа і суспільство не просто еволюціонують, вони еволюціонують при узгодженому розвитку біологічного, духовного і соціального. У трактаті «Етюди про природу людини. Досвід оптимістичної філософії» І. Мечников писав, що ні релігія, ні метафізичні філософські системи, ні наука поки не привели і не могли привести до розумно влаштованому людському суспільству. Наука, вважав Мечников, повинна звертатися не до природи взагалі, а до природи людини. Основна причина недосконалості людського існування, з теорії Мечникова, - це органічні і функціональні дисгармонії, активне подолання яких за допомогою науки - істинний шлях до досконалості суспільства [7, с. 269].

У зв'язку з цим стають затребуваними нові підходи до розуміння сутності здоров'я і факторів, які його забезпечують. Одним з перспективних в науковому і практично-політичному відносінах підходів виступає аксіологічний підхід. Він орієнтує на розгляд здоров'я як якісної характеристики людини і людської спільноти, як критерію їх розвиненості і цивілізованості. Саме такий підхід дозволяє визначити тенденції в динаміці здоров'я населення, визначити тонки докладання зусиль щодо оптимізації системи чинників його зміцнення.

«Здорове суспільство» - це ідеал функціонування соціального організму. Очевидно, що прагнення до нього має велику теоретичну і практичну значимість. Тому життєдіяльність сучасної людини та людських спільнот настійно вимагає соціально-філософського осмислення цінності здоров'я на черговому рубіжному для людства етапі, уточнення пріоритетності його змістовних компонентів, вироблення методологічних принципів збереження і зміцнення здоров'я населення країни.

Зміни, що відбуваються в суспільстві, наукові і технологічні відкриття, практично завжди стають чинниками, що впливають на здоров'я соціуму, вносять корекцію в ставленні суспільства до здоров'я як до цінності. Економічні диспропорції суспільства, розвиток соціальних протиріч не тільки призводять до виникнення нових захворювань, до деформації параметрів життя, а й породжують нові екологічні та соціальні проблеми, як регіональні, так і глобальні.

Важливість теми дослідження обумовлена також потребою в розробці принципів і механізмів системності в забезпеченні здоров'я людини, в розробці філософсько-методологічних підстав формування концепції здоров'я на планетарному, соціумному і особистісному рівнях сучасності. В даний час формується новий філософський напрямок - філософія здоров'я. П'юралістичність підходів до здоров'я людини, виникнення безлічі шкіл, напрямків, парадигм в лікувальній практиці, породжує безсистемність в теорії, фрагментарність в наукових прикладних дослідженнях [11, с. 237].

В аксіологічних дослідженнях здоров'я не завжди враховуються ті специфічні обставини, що воно виступає одночасно в двох іпостасях. З одного боку, здоров'я являє собою загальнолюдську універсальну вітально-

соціальну цінність, а з іншого - його характеристики складаються показників здоров'я складових людства. Немає здоров'я «взагалі», здоров'я конкретної людини, соціуму. А це означає, що оцінка здоров'я здійснюється за конкретними станом індивіда, колективу, етносу, а процес оцінки виявляється, по суті, процесом самооцінки і самопізнання суб'єкта. Самооцінка як елемент самопізнання вимагає певної культури осмислення своїх можливостей і соціальної відповідальності, розуміння цінностей буття. І тут багато що залежить від культури взагалі і від медичної культури, зокрема. І не тільки з точки зору її теоретичного розвитку технічних можливостей, але і з точки зору формування суспільної свідомості пов'язаного з ціннісними життєвими орієнтаціями і пріоритетами. Медична теорія спрямована виключно на вузькопрофільні лікування хвороб, філософські сентенції про «цінності здоров'я взагалі», взяті окремо, очікуваного результату не дають. Тільки єдність природничо-наукової та аксіологічного аспектів видається прийнятним методологічною умовою філософського осмислення цінності здоров'я як вітально-соціальної феномена [12, с. 98].

Здорове суспільство - це ідеал функціонування соціального організму. Очевидно, що прагнення до нього має велику теоретичну і практичну значимість. Тому, життєдіяльність сучасної людини та людських спільнот настійно вимагає соціально-філософського осмислення цінності здоров'я на черговому рубіжному для людства етапі, уточнення пріоритетності його змістовних компонентів, вироблення методологічних принципів збереження і зміцнення здоров'я населення країни.

Розвиток суспільства вимагає постійної корекції значущості цінностей різних рівнів, в тому числі і вищих, абсолютних. До теперішнього часу оцінці здоров'я як універсальної цінності домінували його вітальна значимість і біологічний зміст. Соціокультурні чинники XXI століття розвиток біології та медицини висувають на чільне місце в оцінці здоров'я соціальну складову. Недооцінка цієї тенденції на індивідуальному та соціальному рівнях призводить до «знецінення здоров'я». У подоланні цієї недооцінки важливе місце належить філософській теорії цінностей як основи для забезпечення системного і комплексного підходу до проблеми здоров'я. Одним з провідних умов забезпечення комплексності у формуванні націленості суспільства на здоровий спосіб життя, на культивування здоров'я є обґрунтування закономірною взаємозв'язку здоров'я індивіда і здоров'я соціуму як єдиної системи [13, с. 35].

Здоров'я як соціальна цінність - це значимість для соціальної групи ступеня реалізації смисложиттєвих можливостей її членів. Соціальність, ціннісна характеристика здоров'я, висловлює значення певних соціальних зв'язків, місця і ролі людини у вирішенні суспільних завдань, що забезпечують особистості достатній рівень соціальної адаптивності.

Гармонійність фізичного, психічного і соціального здоров'я виступає одним з головних чинників особистого та суспільного життя. Створення високої гуманістичної культури, раціонального ставлення людини

навколишнього середовища, формування соціальної політики держави в галузі збереження і зміцнення здоров'я, посилення націленості суспільства на культивування здоров'я як найвищої цінності.

Аналіз проблеми здоров'я в нових його аспектах дозволив простежити методологічну роль соціально-філософських принципів у визначенні напрямків теоретичного дослідження в науці і формуванні нових наукових концепцій. Це дозволило конкретизувати і підтвердити положення про плідну взаємодію філософії і природознавства, по-новому оцінити ідею створення єдиної науки про людину.

Список використаних джерел

1. Агаджанян Н.А. Духовно-нравственное здоровье и перспективы мировой цивилизации в XXI столетии. - М.: Проспект, 2011. - 24 с.
2. Ананьев В.А. Психология здоровья. - СПб.: Университет, 2015. - 127 с.
3. Анисимов С.Ф. Духовные ценности: производство и потребление. - М.: Мысль, 1999. - 58 с.
4. Бочаров М.П. От социальных ценностей к социальному государству. - М.: Луч, 2007. - 174 с.
5. Быховская И.М. Человеческая телесность как объект социокультурного анализа. - М.: Прогресс, 2012. - 183 с.
6. Величковский Б.Т., Кирпичев В.И., Суравегина И.Т. Здоровье человека и окружающая среда. - М.: Мысль, 1997. - 139 с.
7. Гримак Л.П. Техники психической саморегуляции. - М.: Гардарики, 2015. - 132 с.
8. Гурвич И.Н. Социальная психология здоровья. - СПб.: Университет, 2009. - 221 с.
9. Жолондз М.Я. Медицина против медицины. - СПб.: Проспект, 1996. - 240 с.
10. Зимин С.М. Философия как наука и как явление культуры. - М.: Гардарики, 2003. - 137 с.
11. Карпинская Р.С., Никольский С.А. Социобиология. Критический анализ. - М.: Мысль, 2008. - 203 с.
12. Ларионова И.С. Здоровье человека как социальная ценность. - М.: МГСУ, 2009. - 112 с.
13. Секач М.Ф. Психология здоровья. М.: Гардарики, 2016. - 167 с.

ЗДОРОВ'Я НАЦІЇ ЯК КЛЮЧОВА КАТЕГОРІЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ: СУЧАСНИЙ СТАН, ПРОБЛЕМИ

(Коцур Н.І., Товкун Л.П.)

Здоров'я громадян значною мірою впливає на процеси і результати економічного, соціального і культурного розвитку країни, демографічну ситуацію, стан національної безпеки, і є важливим соціальним критерієм ступеню розвитку і благополуччя суспільства. Міжнародний досвід показує, що найбільш перспективним шляхом для забезпечення здоров'я та благополуччя населення є злагоджена робота усіх секторів держави, котра скерована на соціальні та індивідуальні детермінанти здоров'я. ООН відносить його до показників, які визначають людський розвиток. Саме тому категорія «здоров'я» в сучасному цивілізованому суспільстві виступає «візитною карткою» соціально-економічної зрілості, культури і процвітання держави